

**Справа «Російська консервативна партія підприємців проти Росії»
 (“Russian Conservative Party of Entrepreneurs v. Russia”)**

У рішенні, ухваленому 11 січня 2007 року у справі *«Російська консервативна партія підприємців проти Росії»*, Суд постановив, що:

- було порушено ст. 3 Першого протоколу до Конвенції щодо Російської консервативної партії підприємців та одного з її кандидатів на загальних виборах 1999 року;
- не було порушення ст. 3 Першого протоколу до Конвенції щодо ймовірного виборця;
- було порушення ст. 13 Конвенції щодо партії та кандидата від неї;
- не було порушення ст. 13 Конвенції щодо ймовірного виборця;
- було порушення ст. 1 Першого протоколу до Конвенції щодо партії.

Відповідно до ст. 41 Конвенції Суд призначив сплатити партії-заявнику 2 315 520 російських рублів на відшкодування матеріальної шкоди (приблизно 66 432 євро) та 196 677 рублів на відшкодування судових витрат (приблизно 5 643 євро).

Обставини справи

Заявниками є Російська консервативна партія підприємців (далі – партія) і двоє громадян Росії – Олександр Анатолійович Жуков, 1949 р. н. (мешкає у м. Смоленську) та Віктор Сергійович Васільєв, 1959 р. н. (мешкає у м. Москві).

Партія-заявник є політичним утворенням, організованим відповідно до законів Російської Федерації. П. Жуков балотувався як кандидат від партії на виборах до Державної Думи 1999 року. П. Васільєв виконував функції помічника на виборах.

У вересні 1999 року партія-заявник подала до Центральної виборчої комісії (далі – ЦВК) список кандидатів від партії, який налічував 151 особу. У

жовтні 1999 року ЦВК підтвердила отримання зазначеного списку. Відтак, партія сплатила відповідну суму виборчого внеску.

3 листопада 1999 року ЦВК відмовила зареєструвати виборчий список від партії, зазначаючи, що було подано неточну інформацію про прибутки та власність щодо певних осіб (зокрема кандидата, внесеного у список під другим номером).

Виборчий закон передбачав, що у разі вибуття одного з трьох перших кандидатів від партії, увесь список підлягає відмові у реєстрації. Це положення було роз'яснено ЦВК як таке, що охоплювало усі випадки вибуття – як за власним бажанням, так і без нього. Отож, усім кандидатам від партії було відмовлено у реєстрації, зокрема і п. Жукову.

Партія-заявник звернулася до суду, стверджуючи про неправильність тлумачення ЦВК відповідної норми виборчого закону. 22 листопада 1999 року було ухвалено остаточне судове рішення про те, що термін «вибуття» стосувався лише випадків добровільної відмови від участі у виборах. Відтак, ЦВК негайно зареєстровала список кандидатів і дозволила партії продовжувати передвиборчу кампанію.

Однак наприкінці листопада 1999 року заступник Генерального прокурора РФ звернувся до Верховного суду РФ з клопотанням про перегляд відповідного судового рішення у порядку нагляду. Внаслідок перегляду справи Президія Верховного суду підтримала тлумачення відповідної норми, сформульоване ЦВК, а відтак, скасувала усі попередні судові рішення з цього питання.

9 грудня 1999 року ЦВК знову ухвалила рішення про відмову зареєструвати список кандидатів від партії, скасувавши свої попередні рішення щодо цього. Також ЦВК постановила вилучити назву партії з усіх виборчих документів. Апеляційну скаргу партії на це рішення задоволено не було.

Вибори відбулися 19 грудня 1999 року. Однак назви партії-заявника не було у виборчих бюлетенях.

У квітні 2000 року Конституційний суд Російської Федерації (далі – КС) ухвалив рішення про неконституційність відповідної вибочної норми в частині, що передбачала відмову реєстрації партії у випадку вибуття одного з трьох перших кандидатів, зазначених у списку. Однак КС у своєму рішенні додав, що його висновок не стосується виборів 1999 року і, відповідно, не може використовуватися як підстава для перегляду наслідків цих виборів.

Усі наступні скарги партії-заявника були безуспішними, зокрема і спроба повернути собі кошти, сплачені як виборчий внесок.

Зміст рішення Суду

Заявники стверджували про порушення права партії та п. Жукова на участь у виборах, а також права п. Васільєва на голосування за партію його вибору. Також партія скаржилася на відмову національних органів повернути їй кошти, сплачені як виборчий внесок. Заявники спиралися на ст. 3 Першого протоколу до Конвенції, ст. 13 Конвенції і ст. 1 Першого протоколу до Конвенції.

Суд передусім відзначив, що 22 листопада 1999 року було ухвалено судові рішення, яке надало можливість партії-заявнику та п. Жукову повернутися до участі у виборах. Однак воно було скасоване внаслідок перегляду у порядку нагляду за зверненням державного службовця, який не був стороною у процесі. Мета звернення, як відзначив Суд, полягала в отриманні нового вирішення питання, що вже було владжено. Уряд не навів жодних істотних переконливих обставин, які могли б виправдати відхід від принципу правової певності у цій справі. Внаслідок перегляду рішення від 22 листопада 1999 року партії-заявнику та п. Жукову перешкодили взяти участь у виборах. Отож, застосування процедури судового перегляду рішення у порядку нагляду було порушенням принципу правової певності щодо юридичної спроможності партії-заявника та п. Жукова взяти участь у виборах.

Далі Суд розглянув питання про те, чи рішення про відмову партії-заявнику та п. Жукову в участі у виборах було пропорційним до законної цілі. Суд зауважив, що законодавча вимога до кандидатів у депутати

ознайомлювати громадян зі своїм фінансовим становищем відповідала законній цілі. Ця вимога надавала виборцям можливість здійснити інформований вибір та забезпечувала справедливість виборів в цілому.

Суд зауважив, що пропорційна виборча система передбачає з боку виборця розуміння того, що кандидати, котрі внесені на вищі позиції у списку, мають більше шансів стати депутатами, аніж ті особи, котрі зазначені нижче. Отож, немає нічого дивного у тому, що кожна партія намагається внести до перших номерів переліку імен осіб найбільш привабливих для громадськості.

Крім того, на думку Суду, правові положення, котрі зміцнюють зв'язок між першими кандидатами у списку та усіма іншими кандидатами від партії, зазначеними нижче, відповідають такій законній цілі, як розвиток взаємоузгодженого політичного мислення. Ця мета закладена у положення ст. 3 Першого протоколу до Конвенції.

Суд відзначив, що ані партія-заявник, ані п. Жуков не були визнані такими, що порушили виборче законодавство. Отож, поведінка заявників не була підставою для відсторонення їх від участі у виборах. Вони зазнали стягнення внаслідок обставин, що знаходились поза їх контролем. Відтак, Суд дійшов висновку, що усунення заявників від виборів за таких обставин було непропорційним до законної цілі, яка при цьому ставилась. Також Суд додав, що було ухвалено рішення КС з цього питання.

Тому Суд постановив, що мало місце порушення ст. 3 Першого протоколу до Конвенції щодо партії-заявника та п. Жукова.

Далі Суд розглянув скаргу п. Васільєва на те, що у нього не було можливості віддати свій голос за партію свого вибору – партію-заявника внаслідок того, що їй відмовили у реєстрації. Суд не вважав, що нереалізація такого наміру є підставою для обґрунтованої скарги щодо порушення права обирати.

Намір голосувати за конкретну партію є, за своєю суттю, думкою. Його дійсність не може бути підтверджена чи спростована доти, поки не буде проявлена через конкретний акт голосування за певного кандидата або через

повернення виборчого бюлетеня незаповненим чи зіпсутим. Особа, яка звертається до Суду, має бути спроможною продемонструвати, як реально її торкнувся конкретний захід, який вона оскаржує. Однак п. Васільєв не надав жодної інформації про те, яким саме чином він здійснював своє право обирати.

Суд дійшов висновку, що право голосувати не слід тлумачити як таке, що гарантує кожному виборцю можливість знайти у виборчому бюлетені кандидатуру чи партію, за яку він мав намір проголосувати. Однак Суд нагадав, що вільне вираження думки народу було б немислиме поза участю у виборах багатьох політичних партій. Бо саме множинність політичних партій здатна представити розмаїття думок, що побутують серед населення.

Отож Суд вирішив у ширшому контексті розглянути ситуацію, в якій п. Васільєв міг скористатися правом обирати. Суд зауважив у зв'язку з цим, що 25 партій та виборчих блоків змагалися на виборах до Державної Думи 1999 року. Така кількість політичних об'єднань представляла широкий діапазон політичних позицій та поглядів. Вибори були названі змагальними та плюралістичними міжнародними спостерігачами. Не було скарг на те, що виборцям бракувало достатньої чи адекватної інформації про кандидатів. Заявники не стверджували, що п. Васільєва було піддано тиску під час голосування чи що його якимсь іншим неправомірним чином схилили на користь того чи іншого вибору. Тому Суд, виходячи з поданої інформації, не міг дійти висновку про те, що право п. Васільєва на участь у вільних виборах було неналежно обмежено. Отож, Суд постановив, що порушення ст. 3 Першого протоколу до Конвенції щодо права п. Васільєва обирати не було.

Суд далі розглянув скаргу заявників щодо порушення ст. 13 Конвенції. Суд дійшов висновку, що партію-заявника та п. Жукова було позбавлено ефективного засобу правового захисту щодо порушення їхніх виборчих прав через застосування такої судової процедури, як перегляд рішення у порядку нагляду. Відтак, Суд постановив, що мало місце порушення ст. 13 Конвенції.

Дійшовши висновку про те, що у п. Васільєва не було підстав для формулювання обгрунтованої скарги щодо порушення його права обирати, Суд не визнав порушення ст. 13 Конвенції у цьому випадку.

Далі Суд розглянув скаргу заявників щодо порушення ст. 1 Першого протоколу до Конвенції. Суд визнав, що судове провадження у справі заявників було вчинено з порушенням принципу правової певності. Отож, Суд постановив, що відмова національних органів повернути кошти, сплачені заявником як виборчий внесок, була порушенням ст. 1 Першого протоколу до Конвенції.